

خداآفرین، سرزمین آب و طبیعت، جاری و زنده بر رودخانه‌ای از بهشت

خداآفرین که از بکرترین مناطق سرزمین ایران است؛ از قابلیت‌های برجسته و با ارزشی در زمینه گردشگری طبیعی برخوردار است.

خداآفرین که از بکرترین مناطق سرزمین ایران است؛ از قابلیت‌های برجسته و با ارزشی در زمینه گردشگری طبیعی برخوردار است.

به گزارش خبرگزاری فارس از جلفا، یکی از آثار قدیمی و مهم شهرستان خداآفرین پل‌های قدیمی و تاریخی خداآفرین است. در نزدیکی سد خداآفرین و شهر خمارلو دو پل قدیمی به چشم می‌خورد که یکی خراب شده ولی دیگری تعمیر شده است و هنوز هم برای پیاده رفتن قابل استفاده است. طول پل سالم 160 متر است که 120 متر متعلق به ایران و 40 متر متعلق به جمهوری آذربایجان است.

محل پل‌ها تنگ‌ترین معابر رود ارس است که بستر سنگی دارد ولی سایر جاهای محل عبور رود آهکی و نرم است که در آن زمان برای ساختن پل توانایی و امکانات نداشتند.

پل خداآفرین از گذشته تاکنون نامهای متعددی به خود گرفته است، از مشهورترین آن نام‌ها می‌توان به؛ پل سیروس باعتبار نام کوروش، بنا به عقیده پروفیسور آندریو رابرت بارن استاد تاریخ یونان در دانشگاه گلاسکو، بنای اولیه پل متعلق به کوروش است (که آن بنای اول از بین رفته است)، پل جلال‌الدین ملک‌شاه، پل خداآفرین، پل حسرت (حسرت کورپوسو) که نام کنونی این پل است.

تاریخ و علت ساخت پل‌های خداآفرین

پل‌های خداآفرین در میان دو قسمت از سرزمین آذربایجان یعنی قره‌داغ و قره‌باغ بنا شده است.

مردم دیرزمانی ارس را رودی از بهشت می‌نامیدند. پل‌های خداآفرین به تعداد دو فقره و با فاصله 800 متر از یکدیگر در نقطه باریک این رودخانه ساخته شده‌اند. این دو پل از نظر مهندسی و معماری با یکدیگر تفاوت دارند. یکی از آن‌ها با سنگ سفید ساخته شده و 11 دهانه دارد. بلندی آن 12 متر و طول آن 130 متر است. بنا به شدت آب، دهانه آن با یکدیگر از نظر اندازه اختلاف دارد. موج‌شکن‌ها نیز از سنگ رودخانه هستند. تقریباً یک سوم پل قدیمی‌تر در سال 1828 پس از عهدنامه ترکمنچای از قسمت متصل به دو ساحل منفجر شد.

منابع اطلاعاتی در مورد پل‌ها اندک است. تنها یکی از نویسندگان سده 13 از احداث آنها در سده هشتم میلادی خبر می‌دهد (منظور پل اول است).

در خصوص تاریخ ساخت این پل‌ها، مدارک مستندی در دست نیست آنچه از منابع تاریخی و مدارک باستان‌شناسی بر می‌آید از روزگار باستان و در دوره‌های مختلف، پل‌های متعددی بر رودخانه ارس زده شده که قدیمی‌ترین آنها متعلق به اوایل هزاره اول قبل از میلاد است اما از پلی به نام خداآفرین اولین بار در حدود سال 740 ه.ق در کتاب (نزه القلوب) حمدالله مستوفی یاد می‌شود: " زنگیان چند پاره دیه است و اکنون داخل مردانقم، پل خداآفرین بر آب ارس، در آن حدود است".

پایین‌تر از پل سنگی، پل دیگری با آجر پخته ساخته شده است. چون رودخانه در این قسمت عریض تر است، طول پل آجری و تعداد دهانه آن بیشتر است. این پل 200 متر طول و 4/5 متر عرض و 15 دهانه دارد. برای این پل نیز موج‌شکن‌های مخصوصی ایجاد شده است. اندازه آجرها و معماری این پل، احداث آن را در سده 13 امکان‌پذیر می‌سازد. دو مسئله مبهم وجود دارد: یکی از آنها این است که چرا دو فقره پل ساخته شده است؟ چرا در حالی که یکی ویران نشده دیگری ساخته شده است؟

مسئله دیگر اینکه چرا این پل‌ها تنها در این مکان ساخته شده‌اند؟ چرا که خداآفرین بر سرراه‌های کاروان رو قرار نداشته است.

برخی معتقدند که چون پل سنگی ناتوان شده بود، پل آجری ساخته شد. این اندیشه صحیح نیست چرا که قدیمی‌ترین پل در سده 19 به سختی خراب شده است و تازه نتوانسته‌اند به طور کامل آن را ویران کنند. پل دوم اکنون نیز تواناست پس این فکر راضی کننده نیست.

احتمال دیگر اینکه، هر دو پل توسط فتودال‌ها و برای اخذ گمرک و کسب ثروت ساخته شده‌اند. چنین اتفاقی در مشرق زمین و همچنین مغرب زمین مرسوم بوده است.

گمان دیگر اینکه پل اول برای پل دوم نقش سبک کننده و کمک‌رسان را داشته است. یعنی پل اول برای کم کردن نیروی امواج در زمان سیل و پل دوم برای رفت و آمد سالم و بی‌خطر به کار می‌رفت. احتمال دیگر اینکه یک پل برای حمل و نقل انسان‌ها و پل دیگر برای عبور حیوانات و احشام بوده است.

مسئله موقعیت پل‌ها همچنان باقی است. این پل‌ها نه بر سر راه اردبیل - بیلقان و نه بر سر راه تبریز - جلفا قرار ندارند. در جنوب آن کوههای صعب‌العبور و در شمال صحراهای خالی وجود دارد دو احتمال وجود دارد: نخست اینکه پل‌های خداآفرین اصلاً برای کاروان‌ها ساخته نشده بلکه استفاده نظامی و استراتژیک داشته است. دیگر اینکه پس از اشغال آذربایجان توسط تازیان، میان وادی قره‌چای با جاده‌های تبریز - بیلقان - بردع - تفلیس راه تجاری جدیدی بوده که این پل‌ها در مسیر آن ساخته شده‌اند. ولی این فکر به نظر عاقلانه نیست. چرا که این راه چندان اهمیتی نداشته که چنین پل‌هایی بر آن ساخته شوند تحقیقات نشان می‌دهد که احتمال اول به حقیقت نزدیک‌تر است.

دو مسئله این احتمال را تقویت می‌کند: اولاً هیچ معلوماتی درباره وجود راه تجاری در این منطقه در دوره باستان و میانه وجود ندارد و شرایط جغرافیایی و طبیعی نیز این اجازه را نمی‌داد. دوم اینکه در هر دو سوی رود در جاهایی مناسب قراول‌خانه‌هایی درست شده بود. قراول‌خانه شمالی جایی بلندتر از رودخانه ساخته شده و اکنون در میان اهالی به قیزقالاسی معروف است. قراول‌خانه جنوبی نیز درست روبروی پل سنگی و به صورتی مستحکم بنا شده است. وجود چنین ساختمانی تنها به منظور جنگ و دفاع قابل قبول است. تحقیقات درباره پل‌ها همچنان ادامه دارد. روند تخریب این پل‌ها از زمانی که پیروزی بلشویک‌ها بر تزارها در روسیه، 1917 میلادی - متوقف شد، آغاز شده است.

محوطه پیش از تاریخ در این مسیر نیز با حضور همزمان 5 تیم باستان‌شناسی مورد کاوش قرار گرفت و منجر به کشف تمدن شهرنشینی 7 هزار ساله در حاشیه این رود شد.

امروز از بنای سد میان ایران و کشورهای آن سوی ارس به عنوان وسیله و نماد دوستی و پیوند یاد می‌شود. پل بزرگ به شماره 1858 (به دوره قرون اولیه اسلامی) و پل کوچک به شماره 1859 (به دوره صفویه) در پنجم اسفند سال 1376 در فهرست آثار ملی ثبت شده است.

ناگفته نماند گفتن از زیبایی‌ها و شگفتی‌های سرزمینی چون خداآفرین در چند سطر بسیار دشوار است چرا که باید برای شناخت میراث فرهنگی، تاریخی و گردشگری ایران از تونل زمان گذر کرد، به آن دیارها سفر کرد با مردمان دوران مختلف زندگی کرد و تلاش آنان را برای ساختن تاریخ عظیم کشور از نزدیک لمس کرد و ستود.

در بهار اگر می‌خواهید همچنان زمستانی باشید به آذربایجان شرقی سفر کنید. آثار و بناهای تاریخی این استان اغلب از دوره مغول و صفویه به یادگار مانده است که بسیاری از آنها شاهکارهای معماری به شمار می‌روند.

خداآفرین، سرزمین سبزه و آب و طبیعت و زیبایی، سرزمین شهد و شکر و خاستگاه افسانه‌های شیرین از زبان مردمی شیرین زبان و نکته سنج. سرزمین کهن، جاری و زنده با صدای شرشر آب ارس، سرزمینی که آب و هوای آن در خوبی و زیبایی دست‌نخورده‌اش همیشه ضرب‌المثل نویسندگان و شعرا بوده است.

طبیعت زیبای خدافرین با طبیعت سبز و پهناور، و هم‌جواری‌اش با رود ارس، زیستگاه انواع گونه‌های گیاهی و جانوری است که چشم‌اندازهای زیبای طبیعی را در این منطقه به وجود آورده‌اند.

خداآفرین که از بکرترین مناطق سرزمین ایران است؛ از قابلیت‌های برجسته و با ارزشی در زمینه گردشگری طبیعی برخوردار است.

پیشینه تاریخی و باستانی این خطه از ایران سبب شده جاذبه‌های با ارزشی در این منطقه وجود داشته باشد که سفر به این منطقه و دیدن آثار زیبای طبیعی و تاریخ مطمئناً روح ما را نوازش خواهد داد.

نگارنده: ظفری